

ЕВГЕНИЙ ПЕТРОВ ИЗ СПОМЕНИТЕ ЗА ИЛФ

Превод от руски: Лиляна Минкова, Миряна Башева, 1979

chitanka.info

1

Веднъж, по време на пътуването из Америка, ние с Илф се скарахме.

Това се случи в щата Ню Мексико, в градчето Галоп, вечерта на същия ден, за който в книгата си „Едноетажна Америка“ сме написали главата „Ден на несполуки“.

Бяхме прехвърлили Скалистите планини и бяхме капнали от умора. А предстоеше да седнем пред машината и да пишем фейлетон за „Правда“.

Седяхме в неуютната хотелска стая и се вслушвахме неволно в свирките и камбанния звън на маневрените локомотиви (в Америка железопътните линии често минават през града, а на локомотивите са окачени камбанки). Ние мълчахме. Само от време на време някой от нас казваше: „Е?“

Машината беше отворена, във валяка беше сложен лист, но работата не потръгваше.

Впрочем това ставаше най-редовно през цялата ни десетгодишна литературна дейност — най-трудното беше да се напише първият ред. Бяха мъчителни дни. Ние нервничехме, карахме се, подканвахме се взаимно, после млъквахме за цели часове, безсилни да изстискаме от себе си една думичка, после започвахме изведнъж оживено да бърбим за неща, които нямаха нищо общо с темата ни — например за Обществото на народите или за недостатъците в работата на Съюза на писателите. После пак млъквахме. Смятахме себе си за най-отвратителните мързеливци на този свят. Смятахме се за невероятно бездарни и глупави. Беше ни противно да се гледаме.

По правило, когато това мъчително състояние достигаше до крайност, изведнъж се появяваше първият ред — най-обикновен, с нищо незабележителен ред. Произнасяше го един от нас, и то твърде неуверено. Другият го пооправяше с кисела физиономия. Записвахме реда. И същия миг настъпваше краят на всички мъки. Знаехме от опит — щом е налице първото изречение, работата ще тръгне.

Но ето че в град Галоп, шата Ню Мексико, работата просто не потръгваше. Първият ред не се раждаше. И ние се скарахме.

По начало ние се карахме много рядко, и то само по чисто литературни поводи — заради някакъв израз или епитет. Но този път кавгата беше ужасна — с крясъци, обиди и страшни обвинения. Дали бяхме толкова изнервени и уморени, или се проявяваше неизлечимата болест на Илф, за която нито той, нито аз тогава още не подозирахме, но се карахме дълго — близо два часа. И изведнъж най-спонтанно се разсмяхме. Беше странно, неестествено, невероятно, но ние се смеехме. И не с истеричния, писклив, тъй наречен чужд смях, след който трябва да пиеш валериан, а с най-обикновения, тъй наречен здрав смях. После си признахме взаимно, че сме си помислили едновременно едно и също — ние не бива да се караме, това е безсмислено. Та нали, все едно, не можем да се разделим. Нали не може да изчезне писател, изживял десетгодишен живот и написал цели пет книги, само защото съставните му части са се скарали като две домакини в обща кухня заради примуса.

И вечерта в град Галоп, започнала така ужасно, завърши със задушевен разговор.

Това беше най-откровеният ни разговор през дългите години на нашата никога и от нищо непомрачена дружба. Всеки от нас разкри пред другия всичките си най-съкровени мисли и чувства. Още много отдавна, някъде към края на работата ни върху „12-те стола“, бяхме почнали да забелязваме, че ни се случва да произнесем едновременно някоя дума или изречение. Обикновено се отказвахме от тази дума и се залавяхме да търсим друга.

— Щом думата е хрумнала едновременно на двама — казваше Илф, — значи, тя може да хрумне и на трима или четирима и следователно е била някъде на повърхността. Не мързелувайте, Женья, хайде да потърсим друга. Трудно е. Но кой е казал, че да се съчиняват художествени произведения, е лесно?

Веднъж, по молба на една редакция, ние си написахме хумористична автобиография, в която имаше много истина. Ето я:

Много е трудно да пишеш с още някого. Налага се да мислиш. На Гонкуровци сигурно им е било по-лесно. Все пак те са братя. А ние не сме даже роднини. Не сме и връстници. На всичкото отгоре сме и с

различна националност: единият е русин (загадъчна славянска душа), а другият евреин (загадъчна еврейска душа).

И тъй, трудно ни е да работим.

Най-трудното е да се постигне онзи миг на хармония, когато и двамата автори седат най-сетне до работната маса.

На пръв поглед всичко е чудесно: масата е застлана с вестник, за да не цапаме покривката, мастилницата прелива, в съседната стая някой свири на пианото с един пръст „О, тези черни...“, през прозореца наднича гълъб, поканите за разни заседания са скъсани и изхвърлени. С една дума, всичко е наред, седи и пиши.

И тогава почва.

Докато единият от авторите прелива от творческа енергия и гори от желание да ошастливи човечеството с нова художествена творба, с епично платно, както се казва, другият (о, загадъчна славянска душа!) лежи с вирнати крачка на канапето и чете история на морските сражения. При това заявява, че е тежко (навярно безнадеждно) болен.

Случва се и друго.

Славянската душа изведнъж се надига от смъртния си одър и заявява, че никога не е изпитвала такъв творчески подем. Тя е готова да работи цяла нощ. Нека телефонът звъни — няма да се обаждаме, нека на вратата напират гости — вън! Да пишем и само да пишем! Ще бъдем прилежни и вдъхновени, ще бъдем безкрайно внимателни с подлога, ще коткаме сказуемото, ще бъдем нежни към хората и строги към себе си.

Но другият съавтор (о, загадъчна еврейска душа!) не желае да работи, не може. Той, видите ли, в момента нямам вдъхновение. Налага се да почакаме. И изобщо той иска да замине за Далечния изток, с цел да разшири хоризонтите си.

Докато го убедиш да не прави тази прибързана стъпка, минават няколко дена. Трудно е, много е трудно.

Единият е здрав, другият — болен. Болният е оздравял, здравият е отишъл на театър. Здравият се е върнал от театъра, но се оказва, че болният е направил малко събиране с приятели, студен бал със закуски а ла фуршет. Но ето че най-сетне приемът е свършил и може да се пристъпи към работа. Но на здравия му изваждат зъб и той става болен. При това той така ужасно страда, като че ли не са му извадили

зъб, ами са му отрязали крака. Впрочем това не му пречи да си дочита историята на морските сражения.

Изобщо не е ясно как пишем заедно.

Наистина. Да пишем двамата, беше не два пъти по-лесно, както би могло да се заключи в резултат на обикновено аритметично събиране, а десет пъти по-трудно. Това не беше просто събиране на сили, а непрекъсната борба на две сили, борба изнурителна и същевременно плодотворна. Ние отдавахме един на друг целия си житейски опит, своя литературен вкус, целия се запас от мисли и наблюдения. Но ги отдавахме с борба. В тази борба житейският опит се подлагаше на съмнение. Литературният вкус понякога се осмиваше, мислите се обявяваха за глупави, а наблюденията за повърхностни. Непрекъснато се подлагахме един на друг на най-жестоката критика, особено обидна поради това, че се поднасяше в хумористична форма. Край работната маса забравяхме за милосърдието.

С течение на времето все по-често се улавяхме как произнасяме едновременно една и съща дума. И често пъти тя беше наистина хубава, необходима дума, която не беше на повърхността, а някъде надълбоко. И въпреки че беше произнесена и от двамата ни, едва ли можеше да хрумне на още трима или четирима. Така си изработихме единен литературен стил и литературен вкус. Това беше пълно духовно сливане. И тъкмо за него си говорихме онази вечер в град Галоп, щата Ню Мексико.

Признахме си взаимно, че изпитваме еднакво чувство на недоверие в собствените сили. Ще може ли единият от нас да напише самостоятелно поне ред? След година ние написахме последната си голяма книга — „Едноетажна Америка“. Това беше първата творба, над която работихме поотделно — двадесет глави написа Илф, двадесет аз и седем глави написахме заедно, по стария начин. Убедихме се, че страховете ни са били напразни.

Но тогава, в Галоп, бяхме откровени и нежни и много разтревожени.

Не помня кой от нас произнесе изречението:

— Хубаво щеше да е да загинем един ден заедно в някоя самолетна или автомобилна катастрофа. Тогава никому от нас няма да се наложи да присъствува на собственото си погребение.

Мисля, че го каза Илф. Сигурен съм, че в този миг и двамата помислихме едно и също. Нима ще настъпи такъв миг, когато единият от нас ще остане насаме с пишещата машина? В стаята ще бъде тихо и пусто и ще трябва да се пише.

А след три седмици, в един горещ и светъл януарски ден, ние се разхождахме из прочутото гробище на Ню Орлеан, разглеждахме странните гробове, разположени на два или три етажа над земята. Илф беше много блед и замислен. Той често се отбиваше сам в пресечките, образувани от еднообразните редици тухлени варосани гробове, и след няколко минути се връщаше още по-печален и тревожен.

Вечерта, в хотела, Илф ми каза, като се мръщеше:

— Женья, отдавна исках да поговоря с вас. Много съм зле. От десетина дена ме болят гърдите. Болят ме непрекъснато, денем и нощем. Не мога място да си намеря от болка. А днес, докато се разхождахме из гробищата, се закашлях и видях кръв. После целия ден кашлях кръв. Ето, вижте.

Той се изкашля и ми показва кърпата си.

След година и три месеца, на 13 април 1937 година, в десет часа и тридесет и пет минути вечерта Илф умря.

2

И ето, аз седя сам срещу машината, на която Илф написа през последната година от живота си своите прекрасни записки. В стаята е тихо и пусто и трябва да пиша. И за пръв път след обичайната дума „ние“ пиша кухата и студена дума „аз“ и си спомням нашата младост.

Как беше?

И двамата сме родени и сме израсли в Одеса, но се запознахме в Москва.

През 1923 година Москва беше мръсен, запуснат и хаотичен град. В края на септември беше превалял първият есенен дъжд и по павираните улици калта остана до студовете. В Охотний ряд и в Обжорний ряд^[1] търгуваха частници. С грохот преминаваха конски каруци. Търкаляше се разпиляно сено. От време на време прозвучаваше милиционерска свирка и търговците без разрешително, разблъсквайки минувачите с кошниците и таблите си, бавно и нахално се разбягваха в пресечките. Московчани ги гледаха с погнуса. Отвратително е, когато по улицата тича възрастен брадат мъж със зачервено лице и опулени очи. Около котлите с асфалт седяха безпризорни деца. Край тротоарите стояха файтонджии — файтоните им бяха много странни, с високи колела и тесни седалки, на които едва се сместваха двама души. Московските файтонджии приличаха на птеродактили с напукани кожени криле — същества допотопни и при това пияни. Тази година на милиционерите им бяха раздали нови униформи — черни шинели и калпаци като пирожки от изкуствен сив астраган с дъно от червено сукно. Милиционерите бяха ужасно горди с новата си униформа. И още повече с червените палки, които им бяха дали, за да дирижират не дотам оживеното улично движение.

Москва си отяждаше след гладните години. Вместо стария, разрушен бит се изграждаше нов. От провинцията в Москва бяха надошли безброй млади хора да завоюват великия град. Денем те се тълпяха пред борсата на труда.

Нощуваха по гарите и по булевардите. А най-щастливите между завоевателите се настаняваха при роднини и познати. Тъмните коридори на просторните московски апартаменти бяха претъпкани със спящи върху раклите роднини от провинцията.

На Илф му беше провървяло. Той работеше във вестник „Гудок“ и беше получил стая в общежитието на печатницата на улица Чернишевски. Но човек трябваше да има силно въображение, а също и голям опит в спането из коридорите у познати, за да нарече стая това нищожно количество квадратни сантиметри, ограничено от половин прозорец и три преградки от най-обикновен шперплат. Вътре имаше матрак върху четири тухли и стол. Когато Илф се ожени, към всичко това беше добавен и примус. Четири години по-късно ние описахме това жилище в романа „12-те стола“, в главата „Общежитие“ Монах Бертолд Шварц“.

Не мога да си спомня къде и как се запознахме с Илф. Самият момент на запознаването се е заличил напълно от паметта ми. Не помня и как звучеше казано от Илф изречение — какви бяха гласът му, интонацията, начинът да разговаря. Виждам лицето му, но не мога да чуя неговия глас.

Ясно виждам стаята, в която се правеше четвъртата страница на вестник „Гудок“, тъй наречената четвърта колона. Тук във възможно най-язвителен стил се редактираха дописките на рабкорите. До прозореца имаше две съединени маси. На тях работеха четирима сътрудници. Илф седеше отляво. Той беше безкрайно присмехулен двадесет и шест годишен човек с пенсне с малки и дебели стъкла без рамка. Имаше леко асиметрично, твърдо лице с руменина по бузите. Седеше, изпънал пред себе си крака, в остроноси червени обувки, и бързо пишеше. Свършил поредната дописка, той се замисляше за миг, после слагаше заглавието и хвърляше доста небрежно листа на завеждащия отдела, седнал срещу него. Илф измисляше смешни и съвсем неочаквани заглавия. Запомнил съм едно: „И магарето мърда уши“. Дописката завършваше твърде мрачно: „Да се даде под съд!“

В стаята на четвърта колона се бе създала много приятна атмосфера на остроумие. Там непрекъснато остроумничеха. Човек, който се озоваваше в тази атмосфера, започваше също да остроумничи, но ставаше най-вече обект на подигравки. Сътрудниците от другите

отдели на вестника се страхуваха малко нещо от тези върли подигравчии.

Имаха много причини да се страхуват. В стаята на четвърта колона беше окачен голям лист, на който лепяха разни вестникарски грешки: бездарни заглавия, неграмотни изречения, несклопосни снимки и рисунки. Този страшен лист се наричаше „Сополи и вопли“.

[1] Охотний ряд — онази част от пазара, където са сергиите на зарзаватчиите и месарите; Обжорной ряд — сергиите на продавачите на готови ястия. — Б.пр. ↑

3

Как стана тъй, че ние с Илф започнахме да пишем заедно? Да се нарече това случайност, би било прекалено просто. Илф вече го няма и аз никога не ще разбера какво е мислел той, когато започвахме да работим двамата. Що се отнася до мене, аз изпитвах към него безкрайно уважение, понякога дори възхищение. Бях с пет години помлад от него и въпреки че той беше много стеснителен, че пишеше малко и никому не показваше написаното, бях готов да го призная за свой учител. Неговият литературен вкус ми изглеждаше тогава непогрешим, а смелостта на възгледите му ме караше да изпадам във възторг. Но ние имахме още един учител, тъй да се каже, учител в професията. Това беше моят брат, Валентин Катаев. По онова време и той работеше в „Гудок“ като фейлетонист и се подписваше с псевдонима Старик Собакин^[1]. И като фейлетонист той често се появяваше в стаята на четвърта колона.

Един ден влезе с думите:

— Искам да стана съветски Дюма-баща.

Тази високомерна декларация не предизвика в отдела особен възторг. В стаята на четвърта колона бяха влизали с къде по-предизвикателни декларации.

— Кажете, Валюн, защо ви се дощя изведнъж да станете Дюма-пер? — попита го Илф.

— Ами поради туй, Илюша, че отдавна е време да се открие ателие за съветски роман — отговори Старик Собакин, — аз ще стана Дюма-баща, а вие мои роби. Аз ще ви давам теми, вие ще пишете романи, които аз после ще оправям. Ще мина веднъж-дваж с майсторското си перо по вашия ръкопис — и готово. Също като Дюма-пер. Е? Има ли желаещи? Но предупреждавам — ще ви държа изкъсо!

Пошегувахме се още малко на тема как Старик Собакин ще стане Дюма-баща, а ние негови роби. После заговорихме сериозно.

— Имам чудесна тема — каза Катаев — столове. Представете си — в един от столовете са скрити пари. Те трябва да се намерят. Нали

става за авантюристичен роман? Имам и други темички... Е? Хайде, съгласявайте се. Сериозно! Единия роман ще го пише Иля, а другия — Женья.

Той написа бързо фейлетон в стихове за козлето, което началникът на някаква жп линия карал във второкласно купе, подписа се „Старик Собакин“ и хукна нанякъде. А ние с Илф излязохме от стаята и се заразхождахме по безкрайно дългия коридор на Двореца на труда.

— Е, какво, ще пишем ли? — попитах аз.

— Защо не, можем да опитаме — отговори Илф.

— Хайде да почнем веднага — предложих аз. Вие единия роман, аз — другия. Но първо да нахвърлим плановете на двата романа.

Илф се позамисли.

— Дали да не пишем заедно?

— Как така?

— Ами просто ще пишем заедно единия роман. Харесаха ми тези столове. Браво на Собакин.

— Но как тъй заедно? На глави?

— Не, не — обясни Илф, — ще се опитаме да пишем заедно, едновременно, всеки ред. Нали разбирате? Единият ще пише, а другият през това време ще седи до него. С една дума, ще съчиняваме заедно.

Този ден обядвахме в стола на Двореца на труда и се върнахме в редакцията да нахвърлим плана на романа. Скоро останахме сами в огромната, празна сграда. Ние и нощните пазачи. От тавана висеше слаба крушка. Розовата хартия, с която бяха застлани съединените маси, беше цялата в мастилени петна и цялата изрисувана от шегобийците от четвърта колона. На стената висяха страховитите „Сополи и вопли“.

Колко трябва да бъдат столовете? Навярно цял комплект — дванадесет парчета. Заглавието ни хареса. „Дванадесетте стола“. Започнахме да импровизираме. Бързо се разбрахме, че сюжетът със столовете не трябва да става основа на романа, а само повод да покажем живота. Нахвърляхме за една вечер в чернова плана на романа и на другия ден го дадохме на Катаев. Дюма-баща одобри плана, каза, че заминава на Юг и настоя, като се върне след месец, първата част да бъде готова.

— Тогава ще редактирам написаното с майсторското си перо — обеща той.

Ние се разхленчихме.

— Валюн, редактирайте още сега плана с майсторското си перо — взе да го моли Илф.

— Дума да не става — вие сте роби и трябва да се трудите.

И той замина. А ние останахме. Това беше през август или септември 1927 година.

И започнаха нашите вечери в опустялата редакция. Сега ми е невъзможно да си спомня кой кое изречение произнесе, кой и как го поправи. Впрочем нямаше нито едно изречение, което да не беше, така или иначе, обсъдено и променено, нито една мисъл или хрумване, които да не бяха веднага подхванати. Но първото изречение в романа беше произнесено от Илф. Това помня добре. След кратък спор беше решено, че ще пиша аз. Илф ме убеди, че моят почерк е по-хубав.

Седнах до масата. Та как да започнем? Съдържанието на главата беше известно. Известно беше и презимето на героя — Воробянинов. Вече бяхме решили да му придадем чертите на един мой чичо — председател на околийско земско управление^[2]. Бяхме измислили и презиме на тъщата — мадам Петухова, както и фирма за погребалното бюро: „Моля, заповядайте“. Нямаше го само първото изречение. Мина час. Изречението не се раждаше. Тоест имаше много изречения, но те не харесвах нито на Илф, нито на мене. Проточилата се пауза ни гнетеше. Изведнъж видях как лицето на Илф става още по-твърдо от обикновено. Той спря (дотогава се разхождаше из стаята) и каза:

— Хайде да започнем най-обикновено и старомодно: „В околийския град N“. В края на краищата не е важно как ще започнем, важното е да започнем.

Точно така започнахме.

През този пръв ден изпитахме чувството, което впоследствие не ни напусна. Чувството за трудност. Беше ни много трудно да пишем. Бяхме работили много добросъвестно във вестника и в хумористични списания. Знаехме от деца какво значи труд. Но никога не бяхме си представяли колко е трудно да се пише роман. Ако не се страхувах, че ще ви се видя банален, бих казал, че пишехме с кръвта си. Отивахме си от Двореца на труда в два или в три часа през нощта, замаяни, почти задушени от цигарения дим. Прибирахме се в къщи по мокрите и

пусти московски улички, осветени от зеленикави газени фенери, и не бяхме в състояние да произнесем нито дума.

Понякога ни обземаше отчаяние.

— Нима ще настъпи този миг, когато ръкописът ще бъде най-сетне готов и ние ще го откараме с шейна. Ще вали сняг. Сигурно е чудесно чувство — работата е свършена и не трябва повече нищо да правиш.

Все пак завършихме навреме първата част. Седем печатни коли бяха написани за месец. Това още не беше роман, но пред нас вече лежеше ръкопис, доста дебеличка купчина големи, гъсто изписани листове. Никога не бяхме имали толкова дебела купчина. С удоволствие я прелиствахме, номерирахме я и непрекъснато пресмятахме броя на печатните знаци в един ред, а после ги умножавахме по броя на страниците. Да. Не бяхме се излъгали. В първата част имаше седем коли. И всяка кола съдържаше четиридесет хиляди чудесни малки знаци, включително запетаите и двоеточията.

Занесохме тържествено ръкописа на Дюма-баща, който се беше върнал. Беше ни просто невъзможно да преценим — добре ли сме го написали или лошо? Ако Дюма-баща, иначе казано Старик Собакин, или още Валентин Катаев, ни беше казал, че сме му донесли боклук, ни най-малко нямаше да се учудим. Но той прочете ръкописа, прочете в наше присъствие всичките седем коли и много сериозно каза:

— Знаете ли, на мене ми харесва това, което сте написали. Мисля, че вие сте напълно оформени писатели.

— Ами майсторското перо? — попита Илф.

Стига сте скромничили, Илюша. Ще минете и без Дюма-пер. Продължете да пишете сами. Мисля, че книгата ще има успех.

Продължихме да пишем.

Остап Бендер беше замислен като второстепенна фигура, почти като епизодично лице. За него бяхме приготвили едно изречение, чуто от наш познат, играч на билиард: „Ключът от квартирата, където са парите.“ Но Бендер започна постепенно да намира от приготвената за него рамка. Скоро не можехме вече да се справяме с него. Към края на романа се отнасяхме към него вече като към жив човек и често му се сърдехме за нахалството, с което се промъкваше в почти всяка глава. Вярно е, че спорихме дали да убием Остап. И наистина приготвихме два жребия. На едното листче изрисувахме череп и две кости. Съдбата

на великия комбинатор беше решена с помощта на малка лотария. По-късно много се ядосвахме на това си лекомислие, което можеше да се обясни само с нашата младост и с прекалено големия запас от веселие.

И ето, през месец януари 28-а година настъпи мигът, за който бяхме мечтали. Пред нас лежеше толкова дебел ръкопис, че се наложи два часа да изчисляваме печатните знаци. Но колко приятно беше това занимание!

Сложихме ръкописа в папка.

— Ами ако го загубим? — попитах аз.

Илф се разтревожи.

— Знаете ли какво? — предложи той. — Ще надпишем папката.

Взе лист хартия и написа:

„Умолява се намерилият този ръкопис да го върне на следния адрес.“

И залепи грижливо листчето на вътрешната страна на папката.

Всичко стана така, както бяхме мечтали. Валеше сняг. Седнали чинно в шейната, ние откарвахме ръкописа у дома. Но не изпитвахме чувство на облекчение. Тъкмо обратното. Изпитвахме чувство на безпокойство и тревога. Дали ще публикуват нашия роман? Дали ще го харесат? Ами ако го публикуват и се хареса, ще трябва явно да пишем нов роман. Или може би повест.

Мислехме, че е дошъл краят на мъките ни, но това беше едва началото.

[1] Точното изписване на псевдонима на В. Катаев е „Старик Саббакин“. — Б.пр. ↑

[2] Земствата са в дореволюционна Русия органи на местно, ограничено в правата си самоуправление, въведено в централните губернии на страната. — Б.пр. ↑

Работихме заедно десет години. Това е много време. В литературата това е цял живот. Искам, да напиша роман за тези десет години, за Илф, за неговия живот и смърт, за това как съчинявахме заедно, как пътешествувахме, срещяхме се с хора, за това как през тези десет години се промени нашата страна и заедно с нея се променяхме и ние. Може би след време ще мога да съчиня такава книга. Но засега бих искал да напиша няколко реда за бележниците на Илф, останали след неговата смърт.

— Непременно записвайте — често ми повтаряше той, — всичко минава, всичко се забравя. Разбирам — не ви се записва. Искате да гледате с широко отворени очи, а не да записвате. Но трябва да се накарате.

Много често не успяваше и себе си да накара и поредният бележник не се вадеше от джоба с месеци. После обличаше друго сако и когато трябваше да запише нещо, бележника го нямаше.

— Лошо, лошо — казваше Илф, — непременно трябва да се записва.

Минаваше известно време и Илф си купуваше нов бележник. Той с удоволствие го разглеждаше, тържествено го потупваше с длан по картонената или мушамена подвързия и го пъхаше в страничния джоб с такъв израз, че ето на, отсега нататък ще си води бележки всеки ден и дори нощем ще се буди, за да запише нещо. Известно време бележникът наистина се вадеше доста често, после настъпваше период на охлаждане, бележникът се забравяше в старото сако и накрая тържествено се донасяше в къщи нов.

Веднъж, след настойчивите му молби, в една редакция или издателство подариха на Илф огромна счетоводна книга с дебели и лъскави листа, разграфени с червени и сини линии. Тази книга много му харесваше. Той непрекъснато я отваряше и затваряше, внимателно разглеждаше счетоводните графи и казваше:

— Тук трябва да бъде записано всичко. Книга на живота. Ето тук, вдясно, смешни презимена и разни подробности. Отляво — сюжети, идеи, мисли.

Към увлеченията си Илф се отнасяше с ирония. Той несъмнено обичаше тази дебела книга като носителка на съвсем правилната идея — всичко да се записва. Но знаеше, че, все едно, никога няма да може да записва всеки ден, през целия си живот и затова се подиграваше с книгата. Постепенно увлечението мина и в книгата се появиха рисунки — небрежните и резки Илфови рисунки, на които някакъв профил или шапчица с перо, или странна камила с петнадесет гърбици („камила-автобус“, както я наричаше Илф) бяха повторени десетки и дори стотици пъти.

Илф остави много бележници. От някои е изпълнена само половината, от други една трета, а в някои бележките заемат само две-три странички. Останалите са празни или изпъстрени с рисунки.

През 1925 година ние още не бяхме започнали да пишем заедно с Илф и той се занимаваше предимно с журналистика.

Редакцията изпрати Илф в Средна Азия. Това беше първото му голямо пътуване. По-късно той често и с удоволствие си го спомняше.

Преглеждайки бележниците на Илф, намерихме записки от пътуването му в Средна Азия. Илф беше много строг и дори безпощаден в литературните си вкусове. От писателя изискваше точност, умение да събере и се запаси за дълго време с наблюдения, с неочаквани словесни изрази, с термини. Чутите бегло разкази на случаен спътник, късче пейзаж, мярнал се край прозореца на вагона, цвета на небето или морето, формата на дърво или описание на животно — ето на това бяха посветени първите му записки.

Това беше, ако мога да се изразя така, кухнята на писателя.

По-късно, работейки заедно, преди да започнем замислената книга, ние си подготвихме върху листове най-различни наблюдения, сюжети и мисли. Вече казах, че сега е невъзможно да се установи кой какво е измислил. Но някои неща Илф извличаше от бележниците си и изискваше същото и от мене.

През време на последното пътуване из Америка ние си купихме пишеща машина. Илф много се увлече по нея. Харесваше му самият процес на писането. Още първата вечер (това беше в Нюйорк) той седна пред машината да си пише дневника. Канеше се да го прави

всеки ден. Но пътуването беше толкова уморително, че за дневника не оставаха нито време, нито сили.

Когато се върна в Москва, вече безнадеждно болен, Илф отново се върна към тази идея и започна да записва редовно наблюденията си, но вече не във формата на дневник, а като къси самостоятелни записки. През последната година от живота си той написа по този начин близо две коли.

Тези бележки той си беше водил през пролетта на 1936 г. в Остафиево и Кореиза, а после, през лятото, във вилата край Москва, през есента във Форос и през зимата на 1936 — 1937 година в Москва.

Последните му записки са вече не само „писателска кухня“. Според мене последните му записки (писани направо на машина, с малка разредка) са прекрасна литературна творба. Поетична и тъжна.

Илф знаеше, че умира. Затова са толкова тъжни последните му записки. Той беше свенлив и ужасно мразеше да се изтъква.

— Нали знаете, Женя — казваше ми той, — аз съм от хората, който влизат последни през вратата.

Само на две места в ръкописа Илф споменава за болестта си:

„... и както винаги, толкова ми е тъжно, когато си мисля за сполетялата ме беда.“

„Толкова е ужасна тази ледена пролетна вечер, че ми става студено и страшно на душата. Ужасно не ми провървя.“ Това е всичко, което е написал за себе си.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.